

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ДОМАШНІХ ТВАРИН: МІЖНАРОДНО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ**PROBLEMATIC ISSUES OF LEGAL REGULATION OF THE PROTECTION OF DOMESTIC ANIMALS: AN INTERNATIONAL COMPARATIVE ASPECT**

Полторацька П.В., студентка II курсу магістратури
факультету приватного права та підприємництва

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

В умовах воєнного стану питання захисту домашніх тварин від жорстокого поводження з юридичної точки зору набуло особливої актуальності. Збільшення кількості безпритульних тварин, страждання тварин на територіях, де ведуться бойові дії, неможливість евакуації домашніх тварин з лінії фронту змушують суспільство замислитися над створенням та затвердженням нових норм законодавства, які будуть відповідати викликам сучасності та зможуть забезпечити належний захист таких тварин. Законодавство у цій сфері має прогалини як на міжнародному, так і на національному рівні.

Основним міжнародно-правовим актом, що врегульовує відповідні правовідносини, є Європейська Конвенція про захист домашніх тварин [1]. На національному рівні це Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [2], який закріплює основні норми, правила та заборони щодо поводження як з дикими, так і домашніми тваринами. Чинним законодавством недостатньо врегульовано питання щодо належного утримання тварин, реалізації видових та соціальних потреб тварин, та їх потреб у період розмноження та відновлення.

Питання захисту тварин, у тому числі і домашніх, від жорстокого поводження досліджується вже багато років не тільки з позиції юридичного бачення, а ще й з точки зору філософії. Такі вітчизняні і зарубіжні вчені як Т. Н. Павлова, П. Сінґер, Р. Райдер, С. Б. Гавриш, К. Ю. Гаєвська, Б. Н. Звонков, А. В. Куліченко, Ю. С. Кулик займалися дослідженням питання ролі тварин та їх захисту в рамках кримінального права. Окремі аспекти правового регулювання цього питання розглядалися такими вченими, як: С. Бреллс (S. Brels), Е. Петерс (A. Peters), К. Сайкс (K. Sykes), К. Стілт (K. Stilt), О. Буткевич, Т. Коротким, Т. Келч (T. Kelch), Н. Хендель, Н. Зубченко та ін.

Автор пропонує дослідити законодавство та досвід зарубіжних країн у сфері правового регулювання захисту домашніх тварин не тільки від навмисного жорстокого поводження, а й від недбалого ставлення власників, що може значно погіршити стан здоров'я тварини та завдати їм страждань.

Ключові слова: захист тварин, домашні тварини, норми селекції, етичне поводження.

During martial law, the issue of protecting domestic animals from cruelty has become particularly urgent from a legal perspective. The increasing number of stray animals, the suffering of animals in areas where hostilities are taking place, and the inability to evacuate pets from the front lines are forcing society to consider the creation and adoption of new legislative norms that will meet modern challenges and provide adequate protection for such animals. Legislation in this area has gaps at both the international and national levels.

The main international legal instrument regulating these legal relationships is the European Convention for the Protection of Pet Animals [1]. At the national level, this is the Law of Ukraine "On the Protection of Animals from Cruelty" [2], which establishes the basic norms, rules, and prohibitions regarding the treatment of both wild and domestic animals. Current legislation does not adequately regulate the issues of proper animal care, meeting their species-specific and social needs, and their needs during periods of reproduction and recovery.

The issue of protecting animals, including domestic animals, from cruelty has been researched for many years not only from a legal perspective but also from a philosophical point of view. Both domestic and foreign scholars such as T. N. Pavlova, P. Singer, R. Ryder, S. B. Havrysh, K. Yu. Hayevska, B. N. Zvonkov, A. V. Kulichenko, and Yu. S. Kulyk have explored the role of animals and their protection within the framework of criminal law. Individual aspects of the legal regulation of this issue have been studied by such scholars as S. Brels, A. Peters, K. Sykes, K. Stilt, O. Butkevych, T. Korotkykh, T. Kelch, N. Hendel, N. Zubchenko, and others.

The author proposes to study the legislation and experience of foreign countries in the legal regulation of the protection of domestic animals not only from intentional cruelty but also from the negligent treatment of owners, which can significantly worsen the health of the animals and cause them suffering.

Key words: animal protection, pets, breeding standards, ethical behavior.

Перші згадки про законодавче закріплення захисту тварин можна знайти в історії Англії 17 сторіччя. Так, законодавство забороняло висмикувати шерсть з овець і кріпити плуг до хвостів коней, оскільки це було проявом жорстокості «по відношенню до цих створінь» [3, с. 49]. Першою відомою в історії заборона жорстокого поводження саме з домашніми тваринами є заборона п'ятого сьогуна (лідера самураїв у Японії) Токугава Цунайосі зафіксована у наказі «Про заборону позбавлення життя живих істот» [4, с. 145]. Даний документ вперше закріпив право на життя домашніх тварин. Цей наказ мав кримінально-правову природу, зважаючи на те, що саме цим документом було закріплено смертну кару за неправомірне позбавлення життя собак, котів та коней. Однією з основних причин прийняття такого наказу стала релігійна приналежність Цунайосі до однієї з буддистських течій, яка визнавала собак святими тваринами. За наказом Цунайосі вперше в історії було створено мережу притулків для безпритульних тварин.

Перша зоозахисна організація була створена у 1886 році в США під назвою ASPCA – Американська спільнота з запобігання жорстокого поводження з тва-

ринами. [5] Дана організація виступала проти влаштування жорстоких та смертельних боїв півнів, цькування биків та іншого різноманітного жорстокого поводження з тваринами. Саме завдяки діяльності даної організації під керівництвом її очільника Генрі Берга було створено «Декларацію про права тварин», яка була прийнята на законодавчому рівні у штаті Нью-Йорк у 1866 році [6].

Незважаючи на доволі багату історію розвитку концепції правового захисту домашніх тварин, законодавче закріплення положень у цій сфері потребує значного доопрацювання.

Національне законодавство щодо захисту домашніх тварин не можна назвати ідеальним. Вітчизняними нормативно-правовими актами врегульовані такі питання, як правила утримання тварин, правила ветеринарного обслуговування тварин, правила транспортування, регулювання чисельності та навіть умертвіння. Проте, більшість з цих норм не конкретизують багато важливих аспектів у повному обсязі. Так, наприклад, закріплено, що умови утримання тварин мають відповідати їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям [2], але

законодавство не встановлює дані особливості відповідно для кожного виду тварин. Тобто межі даного питання залишаються доволі розмитими, що провокує невизначеність в одному з найважливіших питань – умов утримання домашніх тварин. У таких розвинених країнах як Норвегія, Швейцарія та Німеччина норми утримання домашніх тварин врегульовані на законодавчому рівні для кожного окремого виду тварин максимально індивідуалізовано.

Швейцарія є однією з країн, законодавство яких є надзвичайно розвиненим у сфері захисту домашніх тварин та забезпечення належних умов утримання. Наприклад, відповідно до Постанови про захист прав тварин, прийнятої у 2008 році (Bestimmungen der Tierschutzverordnung) [7] морські свинки мають утримуватися тільки групами не менше 2 осіб. Дана норма є необхідною для таких тварин, адже однією з найважливіших їх особливостей є саме соціальність. Отже Швейцарія на законодавчому рівні визначає детально умови утримання домашніх тварин, у відповідності до їх видових особливостей, що запобігає їх стражданню.

Норвегія має також доволі розвинене законодавство у відповідній сфері. Питаннями регулювання сфери життєдіяльності домашніх тварин займається Норвезьке управління безпеки харчових продуктів (Mattilsynet). Так, для багатьох видів тварин Норвезьке управління випускає інструкції, які постійно оновлюються у відповідності до ветеринарних норм для окремих видів тварин. Прикладом є Інструкція з утримання шурів, прийнята у 2002 році (Veiledning om hold av rotte), якою врегульовано питання вимог до середовища та необхідного обладнання для даного виду тварин. Незважаючи на те, що даний документ має лише рекомендаційний характер, ігнорування норм утримання домашніх тварин може вважатися адміністративним або навіть кримінальним правопорушенням [8].

Німецьке законодавство доволі детально регулює норми утримання та розведення собак. Нормативно-правовим актом обов'язкового характеру є Постанова про добробут собак прийнята у 2001 році (Tierschutz-Hundeverordnung) [9]. Окремим питанням регулювання даного документу є вимоги до утримання собак при розведенні. Спираючись на особливості собак у період підготовки до запліднення та вагітності, Постанова про добробут собак встановлює низку вимог для людей, які займаються їх розведенням. Наприклад, для процесу народження цуценят собака має бути забезпечена спеціальним боксом з доступом для контролю стану собаки та цуценят, контролюваною температурою повітря, мати легкоочищувані та придатні для дезінфекції поверхні. Всі ці вимоги дозволяють забезпечити безпеку собак у вразливий період народження потомства та дозволяють запобігти жорсткому поводженню з тваринами.

Детальне законодавче врегулювання положень щодо утримання тварин в залежності від виду, породи чи інших особливостей дозволяє уникнути випадків не тільки жорсткого поводження з тваринами, а й просто неналежного дотримання норм їх комфортного проживання разом з людьми.

Не менш важливими питаннями у досліджуваній тематичі є правове регулювання належного розведення тварин та усунення неетичних аспектів, які виникають у процесі такого розведення. Наразі відстежується збільшення кількості собак, які страждають від хронічних хвороб з народження, набутих у результаті селекції, яка проводиться у розплідниках [10]. Все більше випадків близькородиноного схрещення для отримання «бездоганного представника породи». На жаль, дуже багато експериментів, що проводиться селекціонерами, призводять не до покращення генетики собак, а до збільшення кількості мутацій у генах, що провокують надзвичайно велику кількість нездатних до життя або хронічно хворих тварин. Так, наукова селекція наражає на страждання тварин з народження

для виконання забаганки їх власників мати породисту чистокровну тварину.

З цієї проблемою до суду звернулося Норвезьке товариство із захисту тварин (NSPA). Справами про розведення собак раніше займалися окружний суд Осло та апеляційний суд Боргартінга. У 2023 році Верховний суд виявив заінтересованість та прийняв справу на розгляд до найвищої судової інстанції Норвегії [11]. У 2019 році NSPA подала до суду позови до Норвезького кінологічного клубу, двох клубів порід і шість заводчиків за порушення розділу 25 Закону «Про добробут тварин» від 2010 року, який стосується правил розведення [12]. NSPA вважає, що необхідно розводити собак таким чином, щоб вони були здоровими, і що не можна дозволити використання хворих собак як племінних тварин. Окружний суд одногослоно дійшов висновку, що розведення чистокровних Кавалер Кінг Чарльз спанієлів та англійських бульдогів є незаконним через високий тягар хвороб у цих двох порід. Незважаючи на те, що у вересні 2022 року була подана апеляція на це рішення до Апеляційного суду Боргартінгу, у результаті рішення про заборону розведення Кавалер Кінг Чарльз спанієлів залишилось без змін. Стосовно англійського бульдога апеляційний суд не погодився з окружним судом і дійшов висновку, що їх усе ще можна розводити в межах мінімальних вимог закону.

NSPA вважає, що практика розведення собак, яка зосереджена виключно на зовнішньому вигляді, створила найбільшу проблему для добробуту тварин, яку суспільство має сьогодні з собаками. Страждання тварин величезні і з кожним роком зростають. NSPA зазначає, що розведення зайшло настільки далеко, що необхідно розпочати наукове схрещування як Кавалер Кінг Чарльз спанієлів, так і англійських бульдогів. «Ми більше не можемо дозволити використовувати в розведенні собак із занадто малими черепами або з проблемами дихання лише тому, що хтось вважає це милим. Обидві породи, окрім високого тягаря захворювань, мають надзвичайно високий ступінь генетичного інбридингу, тому схрещування є єдиним, що може врятувати ці дві породи», зазначає генеральний директор Åshild Roaldset.

По даній справі у жовтні 2023 року Верховний суд прийшов до висновку, що розведення англійських бульдогів є законним, але з чіткими рамками та сигналами на майбутнє [11]. По-перше, Верховний Суд чітко встановлює, що законним буде тільки розведення в рамках чітко визначених норм в межах відносно нових правил клубу бульдогів. Розведення поза цими нормами за умовчаним є незаконним. По-друге, і що більш важливо, Верховний суд чітко зазначає, що висновок ґрунтується на сучасній оцінці, яка може виявитися інакшою, якщо вона покаже, що нові правила не призводять до достатнього покращення в короткостроковій перспективі.

Дану справу можна вважати прикладом успішного судового вирішення одного з наявних проблемних питань у сфері розведення собак, що матиме позитивний ефект на майбутній розвиток даних порід. Це однозначно є перемогою зооохисної спільноти, що демонструє зростання їх впливу. Можливість контролювати процес розведення створила в Королівстві Норвегії умови для більш безпечного розведення тварин, зменшення кількості їх страждань та покращення якості життя. Неможливим було б прийняття даного рішення без наявності обов'язкових до виконання законодавчих актів у цій сфері, таких як закон «Про добробут тварин» від 2010 року [12].

Наявність саме такого кейсу, ще раз доводить необхідність належного та повного законодавчого регулювання використання та утримання домашніх тварин. Захист тварин має включати не тільки захист від фізичного насилля, а й інші важливі аспекти, такі як: умови проживання та розвитку на основі видових особливостей та потреб породи, якісне надання медичної допомоги, заборона експлуатації

для надання розважальних послуг (у цирках, контактних зоопарках та кафе з тваринами), контроль за розведенням фізично здорових тварин в незалежності від естетичних вподобань заводчиків, власників та тенденцій моди.

Розширення, максимальна деталізація переліку норм щодо захисту тварин та їх закріплення на рівні як міжнародного, так і національного законодавства, сприятиме вирішенню різних аспектів проблеми жорстокого поводження з тваринами та їх неналежного утримання. Звичайно, міжнародне законодавство не може детально та широко регламентувати умови утримання для кожного окремого виду тварин, який вважається чи може бути домашнім, але це повинно відбуватися на рівні національного законодавства. При чому відповідні норми можуть мати обов'язковий чи рекомендаційний характер, що можна побачити на прикладі досвіду зарубіжних країн.

Закон «Про захист тварин від жорстокого поводження» зазначає серед принципів утримання і поводження з домашніми тваринами без мети заповідання шкоди як оточуючим, так і самій тварині [2]. Також даним нормативно-правовим актом передбачено утримання тварин у відповідності їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям для задоволення їх природних потреб в їжі, воді, сні, рухах, контактах із собі подібними, у природній активності та інші потреби. Передбачено також і кількість утримуваних тварин з метою забезпечення їм належних умов, необхідного простору, температурно-вологісного режиму, природного освітлення, вентиляції та можливості контакту тварин із природним для них середовищем. В даному випадку всі норми є доволі загальними, відсутня конкретизація для різних видів тварин. Законодавць залишив простір для власного розуміння власниками тварин вказаних положень, що може бути небезпечним.

Автор вважає доцільним оновлення вже наявних та прийняття низки нових нормативно-правових актів із зазначенням всіх видів тварин, що відносяться до домашніх та можуть утримуватися у спільному з людиною житлі. Необхідним є встановлення чітких та розширених законодавчих норм щодо умов утримання, розмноження та поводження із тваринами різних видів з різними потребами.

На прикладі інших країн, ми можемо спостерігати, що навіть рекомендаційний характер подібних нормативно-правових актів має суттєвий вплив на якість життя та утримання тварин. В Україні такі норми необхідно зробити обов'язковими та ввести більш сувору юридичну відповідальність за їх порушення.

Питання забезпечення безпечних та комфортних умов для тварин у період розмноження у чинному законодавстві також врегульовано недостатньо. Так, відповідно до Закону «Про захист тварин від жорстокого поводження»,

при поводженні з домашньою твариною особа, яка її утримує, зобов'язана запобігати неконтрольованому розмноженню домашніх тварин. Відповідно до даного нормативно-правового акту, правила утримання домашніх тварин установлюються органами місцевого самоврядування. Для дослідження реалізації даних норм на регіональному рівні, було обрано Львівську та Одеську області. Відповідно до Ухвали Львівської міської ради «Про затвердження Правил утримання і поводження з домашніми тваринами у м. Львові» від 2020 року [13], серед загальних вимог до власників тварин та додаткових вимог до власників собак зазначається обов'язок запобігати неконтрольованому розмноженню домашніх тварин, проводити біостерилізацію тварини у разі відсутності племінної цінності тварини. Одеською міською радою ухвалено рішення «Про затвердження правил утримання тварин у м. Одесі» від 2008 року [14], яким питання розмноження домашніх тварин врегульовано лише в контексті обов'язку особи, яка утримує тварину запобігати неконтрольованому розмноженню. Автор вважає, що враховуючи досвід інших держав, подібні національні акти потребують подальшого оновлення та розширення.

Також у вітчизняному законодавстві відсутня заборона на неетичну селекцію тварин, в тому числі й на схрещування тварин, що мають близько родинні зв'язки, що може завдавати шкоди як самим тваринам так і породі загалом. В даному питанні власники розплідників та селекціонери мають свободу дій, що може завдавати непоправної шкоди тваринам. Доцільним вирішенням даного питання могло б стати впровадження контрольованих органами державної влади ліцензій для розведення тварин та запровадження обов'язкової стерилізації тварин, що не відібрані для подальших цілей розмноження.

Висновки. Для встановлення належного рівня захисту домашніх тварин українське законодавство потребує доповнення та оновлення норм, у тому числі більш детального врегулювання умов утримання домашніх тварин різних видів у відповідності до їх видових особливостей. Також необхідно звернути увагу на різні етапи життя тварин та їх особливі потреби у дані періоди. Так, на прикладі Німеччини бачимо необхідність окремого правового регулювання захисту тварин під час процесів запліднення, вагітності та народження потомства. Досвід законодавчого регулювання цих питань у зарубіжних країнах є доволі позитивним та дає можливість використовувати його для покращення ситуації у цій сфері в Україні.

Належна правова регламентація умов утримання та розведення домашніх тварин може сформувати у суспільстві більш відповідальне ставлення до них та зменшення випадків завдання їм шкоди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська конвенція про захист домашніх тварин : Конвенція від 1 трав. 1992 року № 125. URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=125&CM=8&DF=23/03/2013&CL=ENG> (дата звернення 07.07.2024).
2. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21 лют. 2006 № 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text> (дата звернення: 26.03.2024).
3. Ридер Р. Революція тварин: Зміна ставлення до видовості: підручник. Берг, 2000. С. 204 (дата звернення 24.05.2024) (Ключові слова: тварини, види, революція, права тварин).
4. Бодарт-Бейлі Б. Собачий сьогун: особистість та Політика Токугава Цунайосі: підручник. Гонолулу: The Maple-Vail Book Manufacturing Group, 2006. С. 393 (дата звернення 12.02.2024) (ключові слова: політика, правління, сьогун)
5. Девіс Дж. М. Євангеліє доброти: добробут тварин і становлення сучасної Америки: підручник. Оксфорд: Oxford University Press, 2016. с. 294 (дата звернення 25.08.2024) (Ключові слова: тварини, норма, обмеження)
6. Інграм Д. Дивний випадок із «Декларацією прав тварин» Генрі Берга: підручник. Берген, 2020. с. 473 (дата звернення: 16.08.2024) (Ключові слова: зоозахисний рух; права тварин; добробут тварин; ASPCA; Генрі Берг; Декларація прав тварин).
7. Положення про добробут тварин: указ Федеральної ради Швейцарії, від 16 грудня 2005 р. *Урядовий портал*. 2005. с. 94–99. (дата звернення: 10.05.2024).
8. Рекомендації щодо утримання шурів: Положення Норвезького управління безпеки харчових продуктів від 5 вер. 2002. *Regierungsportal* с. 74–78. (дата звернення: 10.05.2024).
9. Про добробут собак: Указ Національного агентства з захисту тварин від 2 трав. 2001 р., *Урядовий портал*, с. 45–47. (дата звернення: 10.05.2024).
10. Інститут Росліна та Королівська (Дік) школа ветеринарних досліджень Единбурзького університету. Проблеми здоров'я племінних собак: підходи до боротьби зі спадковими захворюваннями: дослідження. Easter Bush Campus, Midlothian, EH25 9RG UK, 2023. с. 128 (дата звернення 10.05.2024) (Ключові слова: племінні собаки, спадкові захворювання, боротьба, генетика).

11. Верховний суд Норвегії – Рішення від 10 жовтня 2023 р., HR-2023-1901-A: Верховний суд Норвегії, Осло, ухвалив після розгляду скарги у кримінальній справі. (дата звернення: 10.05.2024)

12. Про добробут тварин : Закон Королівства Норвегія від 1 січ. 2010 р. № 73 URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97> (дата звернення: 10.05.2024).

13. Ухвала № 6225 Львівської міської ради від 23 січня 2020 року «Про затвердження Правил утримання і поводження з домашніми тваринами у м. Львові». Львівська міська рада, Львів, 2020. (дата звернення: 10.05.2024).

14. Рішення № 2476-V Одеської міської ради від 5 квітня 2008 року «Про затвердження правил утримання тварин у м. Одесі». Одеська міська рада, Одеса, 2008. (дата звернення: 10.05.2024).